

บทที่ 1

บทนำ

ในบทนี้จะกล่าวถึงที่มาและความสำคัญของการศึกษา วัตถุประสงค์ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา ขอบเขตการศึกษา ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา และองค์ประกอบของวิทยานิพนธ์

1.1 ที่มาและความสำคัญของการศึกษา

ในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทยเคยมีทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ แต่การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในอดีต ได้นำทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้มาเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในกระบวนการพัฒนาโดยขาดการดูแลและการจัดการอย่างเหมาะสม ทำให้ปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ได้ลดจำนวนลงอย่างมาก (วัฒนา, 2538) ดังเห็นได้จากในปี พ.ศ.2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 171 ล้านไร่ แต่จากการสำรวจพื้นที่ป่าไม้โดยใช้ดาวเทียม LANDSAT ซึ่งบันทึกภาพในปี พ.ศ.2541 พบว่ามีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียงประมาณ 81 ล้านไร่ จะเห็นได้ว่าในช่วงระยะเวลา 37 ปี ตั้งแต่ พ.ศ.2504 – พ.ศ.2541 พื้นที่ป่าไม้ของประเทศลดลงถึง 90 ล้านไร่ เฉลี่ยลดลงปีละ 2.4 ล้านไร่ ซึ่งนับว่าเป็นการทำลายพื้นที่ป่าไม้เป็นจำนวนมาก การที่ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศไทยถูกบุกรุกทำลายทั้งโดยตรงและทางอ้อม เป็นเหตุให้สภาพแวดล้อมของประเทศไทยโดยทั่วไปเสื่อมโทรม ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย ดังเช่น ปัญหาภัยแล้ง ปัญหาอุทกภัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศชาติด้วย

แม้ว่าทรัพยากรป่าไม้จัดเป็นทรัพยากรที่สามารถเกิดทดแทนใหม่ได้ (Renewable Natural Resource) แต่ในความเป็นจริงป่าไม้ไม่สามารถเกิดทดแทนส่วนที่สูญเสียได้ทัน เนื่องจากต้องใช้เวลานานมากกว่าต้นไม้จะเติบโตเป็นป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ แม้ป่าไม้จะเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐ แต่ขาดการควบคุมดูแลที่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถกีดกันการบริโภคได้ ทุกคนแสวงหาผลประโยชน์อย่างเต็มที่โดยไม่มีใครบำรุงรักษาทำให้ป่าไม้หมดอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดผลกระทบภายนอกทางลบต่อสังคมโดยรวม การดูแลป้องกันป่าไม้อาจทำได้แต่ต้นทุนในการป้องกันสูงมาก ดังนั้นการบุกรุกทำลายป่าจึงยังเกิดขึ้นเสมอ (สุธาวัลย์, 2538) การลดลงของป่าไม้ได้ส่งผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เนื่องจากป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์ และมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรอื่น ๆ เช่น ดิน น้ำ อย่างเป็นระบบ ซึ่งก่อให้เกิดสมดุล

ตามธรรมชาติ ในทางตรงกันข้าม การตัดไม้ทำลายป่าเท่ากับเป็นการทำลายสมดุลตามธรรมชาติ ก่อให้เกิดการสูญเสียดิน น้ำ เกิดความไม่สมดุลเรื่องน้ำ ขาดแหล่งผลิตออกซิเจนและดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ขาดแหล่งอาหารและยาสมุนไพรที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์และสัตว์ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2541)

ทรัพยากรป่าไม้มีความสำคัญอย่างมากต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคเกษตรกรรม เนื่องจากประชากรของประเทศไทยประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพสำคัญ และการเกษตรกรรมของประเทศไทยยังคงต้องอาศัยธรรมชาติ ถ้าป่าไม้ถูกทำลายจนหมดสิ้นจะเกิดผลทางลบต่อความสมดุลของระบบนิเวศน์ ทำให้เกิดผลเสียต่อทรัพยากรพื้นฐานทางการเกษตร เนื่องจากป่าไม้มีความสำคัญในการกักเก็บน้ำ ป้องกันการชะล้างดินและแร่ธาตุในดิน ดังนั้นการลดลงของป่าไม้จะก่อให้เกิดปัญหาหลักในภาคเกษตรหลายอย่าง เช่น เกิดการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิและปริมาณน้ำฝนที่ตก ทำให้เกิดน้ำท่วม ฝนแล้ง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างดินและความอุดมสมบูรณ์ในดิน ซึ่งจะส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง และอาจทำให้มีการใช้ปัจจัยการผลิตใหม่ ๆ หรือเทคโนโลยีใหม่ในการเพิ่มผลผลิต (Somthawin, 1985) นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรกรรมในทางอ้อม เช่น ทำให้เกิดโรคและแมลงทำลายพืชผลที่ปลูก เช่น โรคโคนเน่า โรครากเน่า โรคใบจุดสีน้ำตาล เพลี้ย จักจั่น เป็นต้น ดังนั้นการทำลายป่าไม้จึงเสมือนกับเป็นการทำลายพืชผลเกษตรกรรมในทางอ้อมอีกด้วย (ศิริเกตุฤทธิ์, 2538)

ป่าไม้ของประเทศไทยเป็นป่าที่อยู่ในเขตร้อนจึงมีความหลากหลายทางชีวภาพมาก และเป็นป่าที่สามารถฟื้นตัวได้รวดเร็วภายหลังการถูกทำลาย ในอดีตที่ผ่านมา รัฐบาลได้ทำการจัดการป่า โดยเน้นไปในด้านการผลิตไม้และของป่าเป็นหลัก ได้มีการกำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศอย่างน้อยในอัตราร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ โดยแบ่งเป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ ร้อยละ 15 และป่าเศรษฐกิจ ร้อยละ 25 และเนื่องจากระบบโครงสร้างนโยบายเศรษฐกิจของประเทศในอดีต การเพิ่มของประชากรและการขาดการจัดการที่เหมาะสม ทำให้เกิดการตัดไม้และทำลายป่ามาก จนเกินความสามารถที่ป่าจะฟื้นตัวได้เองตามธรรมชาติ มีการบุกเบิกป่าเพื่อเปลี่ยนพื้นที่เกษตรและปลูกพืชพาณิชย์ เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชน เพื่อสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ โรงแรม วัด รวมทั้งสถานที่ราชการ ปัจจัยต่างๆเหล่านี้ส่งผลทำให้พื้นที่ป่าไม้ของประเทศลดลงอย่างรวดเร็วในระยะเวลาไม่กี่สิบปี นอกจากจะทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็วแล้ว ยังทำให้สัตว์ป่าตลอดทั้งทรัพยากรทางชีวภาพต่าง ๆ อยู่ในสภาพที่สูญพันธุ์หรือใกล้สูญพันธุ์ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาแก๊สคัมไทยมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของปัญหาความแห้งแล้ง ปัญหาการเกิดน้ำท่วมอย่างฉับพลัน และปัญหาสภาพแวดล้อมวิกฤติอื่น ๆ ที่สืบต่อเนื่อง (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2541)

เมื่อพื้นที่ป่าไม้ลดลง รัฐบาลได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์ป่า รัฐบาลจึงได้พยายามหามาตรการที่จะช่วยรักษาพื้นที่ป่าไม้ โดยมาตรการที่สำคัญได้แก่การประกาศยกเลิกสัมปทานการทำไม้ในป่าบกทั้งหมด และได้ปรับนโยบายป่าไม้ใหม่โดยกำหนดให้มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ร้อยละ 25 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ร้อยละ 15 นั่นคือเริ่มให้ความสำคัญด้านการอนุรักษ์มากกว่าการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

ผลกระทบและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ทำให้มนุษย์ต้องหันมาให้ความสนใจและร่วมกันหาหนทางในการแก้ไข ปรับปรุง อนุรักษ์ และรักษาทรัพยากรป่าไม้มากขึ้น ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนต่างพยายามรณรงค์ให้เห็นถึงความสำคัญที่จะต้องแก้ไขปรับปรุง อนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น โดยมีการวางนโยบายหรือกฎหมายต่าง ๆ เพื่อใช้ในการป้องกันรักษาทรัพยากรนี้ไว้ ขณะเดียวกันก็ได้มีการชี้ให้เห็นถึงผลเสียที่เกิดขึ้นจากการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ตลอดจนพยายามปลูกป่าขึ้นทดแทน (ดิเรกฤทธิ์, 2538)

ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ และทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยเหล่านั้น ก่อนที่จะมีการวางแผนและวางนโยบายใหม่ ๆ ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการวางแผนการจัดการทรัพยากรป่าไม้

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 2 ประการ คือ

1. เพื่อทราบความสัมพันธ์ของปัจจัยหลักที่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าไม้ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย
2. เพื่อพยากรณ์ทิศทางการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยในอนาคต

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงปัจจัยหลักที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ป่าไม้ในแต่ละภาค และทราบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าไม้กับพื้นที่ป่าไม้
2. ทราบทิศทางการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยในอนาคต
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ สามารถนำความรู้ที่ได้จากผลการศึกษาไปใช้ในการวางแผนเกี่ยวกับพื้นที่ป่าไม้ในอนาคต โดยเป็นแนวทางสำหรับการกำหนด

มาตรการหรือนโยบายในการพิจารณาปรับปรุงการจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง โดยเชื่อมโยงกับการควบคุมปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลง ของพื้นที่ป่าไม้เหล่านั้น

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทยนี้กำหนด ขอบเขตของการศึกษาโดยแยกพิจารณาเป็น 2 ระดับ คือ ระดับภาค โดยจะศึกษาถึงปัจจัยที่มี ผลกระทบต่อการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ในแต่ละภาค อันประกอบด้วย ภาคเหนือตอนบน ภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ อีกระดับหนึ่ง คือ ระดับประเทศ เป็นการศึกษาภาพรวมของปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ในประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อให้ชัดเจนถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ในแต่ละภาค ซึ่งอาจมีความแตกต่างกัน และมองเห็นถึงภาพรวมของประเทศไทย ข้อมูลที่ใช้ศึกษาเฉพาะปี ที่มีการสำรวจพื้นที่ป่าไม้ในช่วงปี พ.ศ.2525 - พ.ศ.2541 ได้แก่ พ.ศ.2525, 2528, 2531, 2532, 2534, 2536, 2538 และ 2541 ทำการทดสอบสมมติฐานโดยอาศัยวิธีการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) สมการอยู่ในรูป Translog Function และในการประมาณค่า พารามิเตอร์ของตัวแปรอิสระในสมการจะคำนวณ โดยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS

1.5 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ข้อมูลในการศึกษาถึงปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อ การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ จะใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) โดยเก็บรวบรวมจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กระทรวงพาณิชย์ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมีดังต่อไปนี้ พื้นที่ป่าไม้, พื้นที่จังหวัด, ความหนาแน่นของประชากร, เนื้อที่ถือครองการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์, เนื้อที่ถือครองทางการเกษตรทั้งหมด, เนื้อที่ชลประทานที่สร้างเสร็จถึงสิ้นปี, รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อ ปีของจังหวัด, ราคาผลผลิตของพืชเศรษฐกิจของภาค, ผลผลิตเฉลี่ยของพืชเศรษฐกิจของภาค, ราคา ไม้เฉลี่ย, ราคาซีเมนต์

1.6 องค์ประกอบของวิทยานิพนธ์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาทั้งหมด 7 บท ดังนี้ คือ บทแรกเป็นบทนำซึ่งกล่าวถึงที่มาและความสำคัญของการศึกษา วัตถุประสงค์ของการศึกษา ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ขอบเขตของการศึกษา ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา และองค์ประกอบของวิทยานิพนธ์ ตามลำดับ บทที่สอง กล่าวถึง เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา บทที่สาม กล่าวถึง ทรัพยากรป่าไม้ ข้อมูลพื้นฐานด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคมของภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย และตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา บทที่สี่ ระเบียบวิธีวิจัย กล่าวถึง วิธีการวิเคราะห์และสมมติฐานของการศึกษา บทที่ห้า ผลการศึกษา กล่าวถึง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยและความแตกต่างของปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ในแต่ละภาค บทที่หก กล่าวถึง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยและทิศทางการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยในอนาคต บทที่เจ็ด เป็นการสรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved